

Література

1. *Азов Г.Л., Челенков А.П.* Конкурентные преимущества фирмы. — М.: ОАО «Типография «Новости», 200. — 256 с.
2. *Аналоуи Ф., Карамі А.* Стратегический менеджмент малых и средних предприятий: Учебник для студентов ВУЗов, пер. с англ. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 400 с.
3. *Игнатюк А.И.* Методология исследования функционирования отраслевых рынков // Экономическая теория. — 2009. — №3. — С. 60—74
4. *А.Ю. Пікус* Металургійна галузь України: Тенденції та перспективи // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №4. С. 92—102.
5. *Портер М.Е.* Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / Пер. з англ. А. Олійника та Р. Скільського. — К.: Основи, 1997. — 390 с.
6. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» від 17 липня 2013 року, № 603-р.
7. *Точилін В.О., Венгер В.В.* Формування функціонально ефективної моделі ринку: конкуренція та бар'єри, ринкова влада і державне регулювання // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 2 (92). — С. 23—38.
8. Формування галузевих ринків України: перехідний період / За ред. д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна. — К.: Фенікс, 2004. — 332 с.
9. *E.S.Mason.* Price and Production Policies of Large-scale Enterprise/American Economic Review 29 (March 1939): 61-74. *E.S.Mason.* The Current State of the Monopoly Problem in the United States/Harvard Law Review 62 (June 1949): 1265—1285.
10. *J.S.Bain.* Barriers to New Competition. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1956. *J.S.Bain.* Industrial Organization. Wiley, New York, 1958.
11. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. World Steel Association [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.worldsteel.org>

Стаття надійшла до редакції 25.11.2013

УДК 332.122

Цапенко В. Ю., аспірант
кафедри стратегії підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

КЛАСТЕРНІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК СПОСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ

Анотація. У статті розглянуто питання кластерних об'єднань та їх вплив на підвищення ефективності регіону. Досліджено ефективність формування кластерних об'єднань з метою удосконалення функціонування енергетичного ринку. Розкрито суть поняття «кластер» і переваги цієї форми кооперації для учасників кластерних об'єднань і регіонів у цілому. Виявлено основні принципи та напрямки взаємодії кластерних об'єднань. Запропоновані рекомендації щодо впровадження кластерних об'єднань на території України.

Ключові слова: кластер, кластерні об'єднання, ефективність, кооперація, енергетичний ринок.

Вступ. В умовах глобалізації світової економіки підприємства намагаються активізувати різні форми кооперації, сприймаючи їх як складові елементи своїх стратегій. Одним із напрямків такої кооперації може бути регіональна співпраця. На сьогодні регіони і підприємства по всьому світу стають ближчими один до одного. Це спричинене намаганням спільного використання ринкової інфраструктури, торгівлі, технологій, комунікацій, що розташовані на певній території. Наслідком такої співпраці є створення нових робочих місць, залучення інвесторів і сприяння розвитку як регіону в цілому, так і господарських суб'єктів. Така форма інтеграції здійснюється через кластерні об'єднання.

Концепція створення кластерних об'єднань не є новою для світової науково-практичної сфери в цілому та для України зокрема. Відомо, що саме кластери, на сьогодні, доводять свою високу ефективність застосування у якості інструменту спрямованого на розвиток економіки регіону, побудови чи реструктуризації регіональних економічних підсистем, розв'язання територіальних соціальних проблем, проблем раціонального використання ресурсів тощо.

Багато зарубіжних авторів досліджували процеси кластеризації, оцінювали ефективність створення, розвитку і стимулювання кластерів, зокрема А. Маршал, М. Портер, М. Вебер, Т. Андерсон, А. Мігранян, Т. Цихан, Н. Волкова, Я. Дранев, В. Третьяк та ін. Проте, фундатором теорії кластерів вважається американський економіст М. Портер, який розробляв теорію кластерів в розрізі теорії конкурентних переваг [1]. Значний внесок в адаптацію кластерного підходу до українських умов зробили українські вчені — С. І. Соколенко, М. П. Войнаренко, В. М. Геєць, А. В. Череп, В. Г. Федоренко, П. І. Гайдучкий, П. Т. Саблук, Б. Й. Пасхавер.

Однак, незважаючи на велику кількість робіт і позитивний світовий досвід стосовно створення кластерних об'єднань, залишається невирішеними питання, пов'язані із залученням до кластерних об'єднань енергетичних компаній.

На основі існуючих теоретичних напрацювань і накопиченого досвіду кластеризації економіки на регіональному рівні необхідно обґрунтувати підходи до створення регіональних енергетичних кластерних об'єднань у контексті підвищення ефективності економіки України та її регіонів.

Тому **метою даної статті** є аналіз можливих підходів до формування кластерних об'єднань як способу удосконалення функціонування енергетичного ринку.

Постановка задачі. Існуюча модель оптового ринку електроенергетики представляє собою ринок єдиного покупця-продавця, при якій укладання прямих довгострокових договорів між виробниками та постачальниками електричної енергії не допускається. Вся електроенергія, що виробляється генеруючими компаніями, продається в ДП «Енергоринок», який надалі продає її розподільчим компаніям (обленерго і незалежним постачальникам). Далі обленерго та незалежні постачальники розподіляють електроенергію між роздрібними та великими промисловими споживачами. ДП «Енергоринок» здійснює купівлю-продаж всієї електричної енергії, виконує функції розпорядника системи розрахунків (формування оптової ринкової ціни та розрахунок платежів) і розпорядника коштів оптового ринку електроенергії. Тобто, ДП «Енергоринок» виступає в ролі «єдиного покупця» та «єдиного продавця» на ринку електроенергетики України. Державне регулювання ринку електроенергетики здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, головними завданнями якої є: ліцензування та регулювання діяльності суб'єктів природних монополій; забезпечення проведення цінової і тарифної

політики, захист прав споживачів, упровадження правил користування електричною енергією. Така модель не сприяє підвищенню ефективності роботи енергетичних підприємств, не заохочує споживачів до економії та не створює привабливі умови для інноваційної діяльності інвесторів. Тому назріла необхідність запровадження відповідно до світової практики ефективних механізмів регулювання ринку. Вирішення даних проблем можливо за рахунок утворення кластерних об'єднань.

Результати дослідження. Як відомо, кластер за формою представляє собою мережеву організацію географічно взаємопов'язаних компаній і інтегрованих з ними організацій, що діють у певній сфері і взаємодоповнюють один одного. Будівництво кластерів для багатьох країн — це вже прийняті інструменти економічного розвитку. Наприклад, у Німеччині діє програма створення біотехнологічних кластерів Bio Regio. У Великобританії уряд визначив райони навколо Единбурга, Оксфорда та Південно-Східній Англії як основні регіони розміщення біотехнологічних фірм. В Норвегії уряд стимулює співпрацю між фірмами в кластері «морське господарство». У Фінляндії розвинений лісопромисловий кластер, куди входить виробництво деревини і деревних продуктів, паперу, меблів, поліграфічного та пов'язаного з ним обладнання [2].

Необхідно відзначити, що більшість учасників кластера не конкурують між собою безпосередньо, а концентрують ресурси на обслуговуванні різних ринкових ніш (тобто підприємства не ділять останні, а створюють, збільшують і розвивають власні сегменти за рахунок позиціонування своїх продуктів під потреби різних галузей і ринкових ніш) і спільну розробку нових товарів і послуг, що користуються попитом.

Створення ефективних кластерних об'єднань неможливо без розвитку інфраструктурних галузей, а саме транспортної мережі, житлово-комунального комплексу тощо. Забезпечити підвищення ефективності зазначених галузей можливо шляхом їх кооперації на базі енергетичного кластера, тобто включення до складу кластера крім енергокомпаній, також підприємств інших галузей, оскільки їх види діяльності взаємопов'язані і взаємозалежні [2].

Виходячи з цього, мета створення регіональних енергетичних кластерних об'єднань може бути сформульована як розвиток енергетики та пов'язаних з нею галузей. Наслідком цього є реалізація спільної політики енергозбереження та скорочення собівартості продукції (послуг). Локалізація основних учасників кластера посилює можливість реалізації взаємодії між учасниками кластеру шляхом кооперації, обміну технологіями, ідеями, ноу-хау, підготовленим персоналом [5].

Можливі взаємозв'язки, а також напрями здійснення енергозберігаючої політики в запропонованій узагальненій структурі регіонального енергетичного кластера представлені на рисунку.

На рис. 1 спрощено показано можливі напрямки міжрегіональних взаємодій, тобто регіональний енергетичний кластер може бути в якійсь мірі відкритою системою [5; 6]. У разі надмірного виробництва електроенергії в одному регіоні, можливе її енергопостачання в інші. Та навпаки, у разі недовиробництва або нестачі, можливе закупівля електроенергії у інших регіонів.

Та для того, щоб зв'язки з іншими регіонами можна було реалізувати на практиці, потрібно не тільки створити кластерну структуру, але й забезпечити нормативну базу, необхідну для організації таких взаємозв'язків. Тому створення кластерних об'єднань потребує участі держави. Створення кластерних

об'єднань проводиться «зверху» державою за допомогою державного регулюючого органу влади. Функції регулюючого органу влади включає в себе заходи нормативного правового забезпечення (розробка програм щодо розвитку регіону та сприяння їх реалізації, визначення меж укладання прямих договорів між виробниками та енергопостачальниками як у даному регіоні, так і з іншими регіонами), інвестиційні, фінансово-бюджетні механізми, інформаційну підтримку [8]. Проте, дії для підвищення ефективності кластерних об'єднань проводяться «знизу» місцевими об'єднаннями підприємців, малими та середніми підприємствами, дослідними інститутами та іншими неурядовими організаціями.

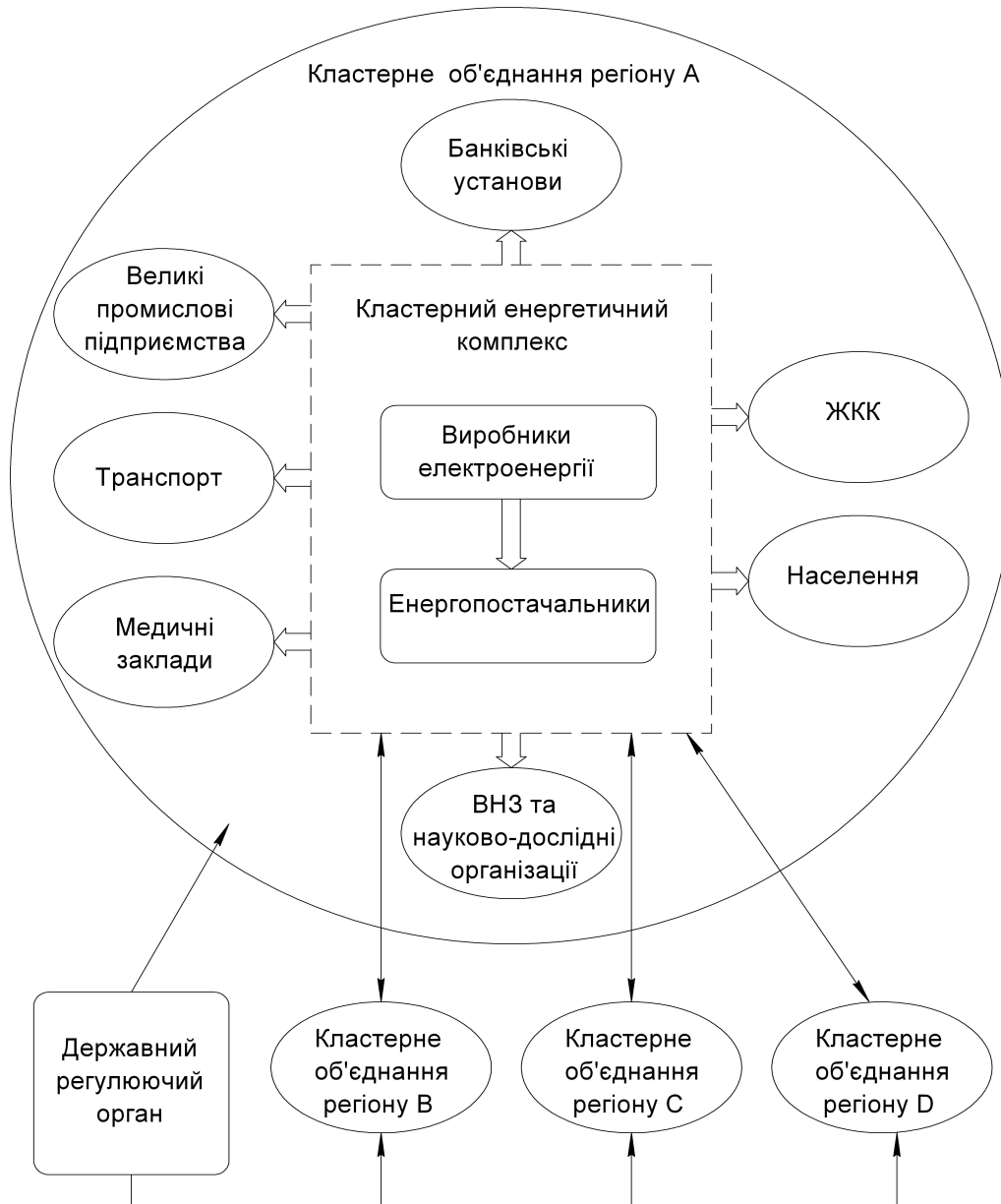

Рис. 1. Учасники регіонального енергетичного кластера та їх взаємодія

Учасники кластерного об'єднання взаємозалежні та доповнюють один одного. Для розроблення регіональних програм із енергозбереження необхідні кваліфіковані кадри. Цю функцію виконують вищі навчальні заклади. Реалізація кластерних ініціатив вимагає певних фінансових витрат, пов'язаних зі створенням кластерів, розвитком і підтримкою їх інфраструктури, з реалізацією окремих проектів і програм. Дану проблему можна вирішити за рахунок кредитних програм банківських установ, які також входять до кластерного об'єднання. Медичні заклади, вищі навчальні заклади, транспортна інфраструктура, житлово-комунальні комплекси реалізують програму енергозбереження, шляхом впровадження нових сучасних технологій споживання електроенергії. Розробка способів енергозбереження покладена на науково-дослідні організації.

Енергозбереження та боротьба з втратами енергоресурсів у рамках енергетичного кластера дозволять скоротити у споживачів усіх рівнів витрати на продукцію енергетичної галузі, що призведе до зменшення собівартості енергетичної складової продукції, виробленої в регіоні, і підвищенню його конкурентоспроможності на світових і вітчизняному ринках, а також поліпшенню рівня життя населення.

На даний момент можна виділити ряд різних методів кластеризації, заснованих на використанні матриць схожості, оцінці функцій щільності статистичного розподілу, евристичних алгоритмах, математичному програмуванні тощо [8]. Разом з тим, аналіз показує, що переважна частина цих алгоритмів методично виходить з однієї передумови — гіпотези компактності, тобто ознаки, що належать одному і тому ж кластеру, близькі між собою.

У процесі утворення кластерних об'єднань можливо виділити певні принципи за якими ведеться організація їх, а саме:

- спільний для всіх учасників вид продукції (послуг);
- вищі стандарти якості продукції (послуг), що виробляються (надаються);
- довіра та кооперація між учасниками кластерних об'єднань;
- взаємодія кластерного об'єднання з органами влади;
- відкритість кластерних об'єднань.

Таким чином, створення в регіонах кластерних об'єднань на базі підприємств електроенергетики дозволить отримати такі переваги [10]:

- підвищення конкурентоспроможності учасників кластера (у тому числі природномонопольних секторів) за рахунок впровадження комплексного підходу до енергозбереження, скорочення втрат енергоресурсів, і, відповідно, підвищення на цій основі конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому;
- забезпечення високої міжгалузевої узгодженості;
- підтримка інтересів усіх учасників кластера, зокрема при взаємодії з регіональними і державними органами влади.

Висновки. Виходячи із викладеного встановлено, що формування кластерних об'єднань дозволяє реалізувати ряд конкурентних переваг.

По-перше, тут формується доступна і точна інформаційна база про потреби ринку, технології, наукові досягнення.

По-друге, наближення до ринкових методів ціноутворення шляхом укладання прямих договорів між виробниками та енергопостачальниками.

По-третє, при збігу учасників кластерного об'єднання можливі швидкі прориви в інноваційному розвитку стосовно енергозберігаючих технологій.

Впровадження в Україні кластерного підходу при розробці регіональних програм розвитку є одним з найперспективніших способів вирішення задачі з управ-

ління соціально-економічним розвитком регіонів, із урахуванням їх територіальної специфіки та необхідності міжрегіональної взаємодії з питань енергозбереження. Кластерні об'єднання можуть стати ефективною формою і засобом поєднання загальнодержавних, корпоративних та індивідуальних інтересів для досягнення кінцевого результату — активізації підприємницької діяльності, підвищення ефективності та зростання економічного розвитку регіонів, забезпечення гідного рівня і якості життя населення.

Література

1. *Портер Майкл Э.* Конкуренция / Майкл Портер ; [пер с англ.]. — М. : Изд. дом «Вильямс», 2005. — 608 с.
2. *Цихан Т.В.* Кластерная теория экономического развития // Теория и практика управления. — 2003. — № 5.
3. *Семенова Н.Н.* Кластеризация — новое явление в мировой экономике и политике [Електроний ресурс]. -Режим доступа: <http://www.nikst.ru>.
4. *Третьяк В.П.* Кластеры предприятий как форма квазиинтеграции. [Електроний ресурс]. — Режим доступа: http://www.znanie.org/FLG/Tretyak/Prezen21_10.ppt.
5. *Самострокова Е. С.* Классификация кластеров предприятий. // Молодой ученый. — 2012. — №1. — Т.1. — С. 141—143.
6. *Михайлов С.Н., Балябина А.А.* Региональные энергетические кластеры: проблемы и перспективы // Российское предпринимательство. — 2008. — № 10. — Вып. 1 (120). — С. 20—25.
7. *Захарченко В.И., Глуценко Л.Д.* Разработка кластерной политики для малого бизнеса в промышленности. [Електроний ресурс]. — Режим доступа: http://www.rusnauka.com/4_SND_2011/Economics/10_78442.doc.htm
8. *Леончик Е. Ю.* Кластерный анализ. Терминология, методы, задачи / ОНУ им. И.И. Мечникова, ИМЭМ; Изд. 2-ое, перераб. и доп. — Одесса: Б.в., 2011. — 67 с.
9. *Филлипов П.Н.* Кластеры конкурентоспособности // Эксперт Северо-Запад. — 2003. — № 43.
10. *Соколенко С. И.* Производственные системы глобализации: сети, альянсы, партнерства, кластеры / С. И. Соколенко. — К. : Логос, 2002. — 646 с.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2013

УДК 658.15:336.22:622.691.5

Савко О. Я., асистент,
аспірант кафедри економіки підприємства,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

АНАЛІТИКА ТЕНДЕНЦІЙ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті проведено аналіз показників ліквідності і платоспроможності газорозподільних підприємств. На базі абсолютних показників фінансової стійкості здійснено аналіз зведених показників і визначено тип фінансової стійкості підприємств. Подано динаміку середніх значень коефіцієнтів оборотності оборотних коштів і активів. Проаналізовано величину чистого оборотного капіталу газорозподільних підприємств, що дало можли-